

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради ДФ 08.051.129
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії: **ВЕЛИЧКОВСЬКИЙ Руслан Владиславович**, 1998 року народження, громадянин України, освіта вища: навчався в аспірантурі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України з 2021 р., виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Соціологія».

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 08.051.129, утворена наказом Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, місто Дніпро від «30» червня 2025 року № 189, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради

- **Вадима НІКОЛЕНКА**, доктора соціологічних наук, доцента, професора кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України;

Рецензентів:

- **Олени ХОДУС**, докторки філософських наук, професорки, професорки кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України;
- **Вікторії БОЙКО**, кандидатки соціологічних наук, доцентки, доцентки кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України;

Офіційних опонентів:

- **Олега БАТРИМЕНКА**, доктора політичних наук, професора, завідувача кафедри політології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України;
- **Наталії КОМИХ**, кандидатки соціологічних наук, доцентки, т.в.о. завідувачки кафедри психології, соціології та педагогіки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України;

на засіданні «28» серпня 2025 року прийняли рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки **ВЕЛИЧКОВСЬКОМУ Руслану Владиславовичу** на підставі публічного

захисту дисертації «Конструювання та відтворення соціального порядку українського суспільства в умовах медіатизації політики» за спеціальністю 054 Соціологія.

Дисертацію виконано у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, місто Дніпро.

Науковий керівник: КРИВОШЕЇН Віталій Володимирович, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису із дотримання вимог пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами). Дисертація містить результати дослідження процесів конструювання та відтворення соціального порядку в українському суспільстві в умовах медіатизації політики. В роботі розроблено комплексну методологію дослідження медіатизації політики, виявлено специфічні чинники та прояви цього процесу в Україні, а також механізми його впливу на конструювання та відтворення соціального порядку. Дослідження проводилось на основі поєднання кількісних та якісних методів, зокрема контент-аналізу медіаповідомлень та дискурс-аналізу. У створеній авторській моделі впливу медіатизації візуалізовано взаємозв'язок трьох ключових рівнів: медіа-ландшафту, політичної комунікації та соціального порядку. Отримані результати були верифіковані шляхом порівняння із даними соціологічних досліджень. В роботі проаналізовано вплив медіатизації на антикорупційний дискурс, політичну участь та формування ідентичностей.

Дисертація виконана державною мовою із дотриманням вимог до оформлення дисертації, встановлених МОН України. Обсяг основного тексту дисертації відповідає нормам, встановленим освітньо-науковою програмою «Соціологія» за спеціальністю 054 Соціологія Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Здобувач має 7 наукових публікацій за темою дисертації, з них 3 статті у наукових фахових виданнях України, 4 тези доповідей в матеріалах вітчизняних і міжнародних конференцій, які відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, зокрема:

1. Величковський, Р. В. (2023). Особливості медіатизації соціально-політичної сфери новітнього українського суспільства. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*, 6 (1), 77-88. DOI: <https://doi.org/10.15421/342311>.
2. Величковський Р. В. (2024). Трансформація політичного дискурсу в умовах медіатизації: виклики для соціального порядку в Україні. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*, 7 (2), 124-134. DOI: <https://doi.org/10.15421/342451>.
3. Величковський, Р. (2024). Війна в Україні: порівняльний аналіз емоційної тональності Telegram-каналів і традиційних ЗМІ. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 27(6), 79-89. DOI: <https://doi.org/10.15421/1724115>

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої ради та присутні на захисті фахівці:

Голова спеціалізованої вченої ради – НІКОЛЕНКО Вадим Вікторович, доктор соціологічних наук (22.00.01 – теорія та історія соціології), доцент, професор кафедри політології, соціології та публічного управління, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України;

Офіційний опонент – Батрименко Олег Володимирович, доктор політичних наук (23.00.02 – політичні інститути та процеси), професор, завідувач кафедри політології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Зауваження:

1. У роботі переконливо доводиться, що медіатизація виступає потужним фактором, який формує соціальний порядок. Однак, на мій погляд, дещо менше уваги приділено зворотному діалектичному зв'язку: як саме вже існуючий соціальний порядок – з його специфічною політичною культурою, рівнем довіри до інститутів та соціальними розломами – впливає на характер та темпи самої медіатизації в Україні. Адже стрімкий перехід українців до соціальних мереж як основного джерела новин багато в чому був зумовлений саме кризою довіри до традиційних ЗМІ та політичних інститутів, що передувала повномасштабному вторгненню.
2. Дисертант детально аналізує трансформацію інститутів влади під впливом медіатизації. Водночас, на моє переконання, сьогодні держава та її інститути є не лише об'єктом, а й одним із найпотужніших суб'єктів медіатизації. Створення телемарафону «Єдині новини», проактивна комунікаційна стратегія Офісу Президента та Збройних Сил України –

все це приклади того, як держава сама активно конструює медійну реальність. У цьому контексті постає запитання про двоїсту роль державних інститутів: де пролягає межа між необхідним у воєнний час інформуванням та мобілізацією суспільства і ризиками надмірної централізації інформаційного простору та маніпуляцій?

3. В дисертації часто йдеться про «українське суспільство» як про певну цілісність. Хоча такий рівень узагальнення є методологічно виправданим для виявлення загальних трендів, мені видається, що процеси медіатизації та їхній вплив на соціальний порядок мають суттєву регіональну специфіку. Сприйняття інформації, рівень довіри до різних джерел, вразливість до дезінформації можуть кардинально відрізнятися у прифронтових, тилкових та деокупованих регіонах. Чи враховувалася ця регіональна диференціація при розробці моделі, і які, на думку автора, можуть бути ключові відмінності у проявах медіатизації на регіональному рівні?
4. Дисертант справедливо акцентує увагу на емоціоналізації як ключовій характеристиці сучасного політичного дискурсу, адже в умовах війни емоційна мобілізація є інструментом національної стійкості. Проте постає низка запитань: Які довгострокові наслідки цього явища для політичних інститутів? Чи не призводить домінування емоцій над раціональними аргументами до ерозії культури політичних дебатів та до посилення популістських тенденцій у повоєнний період? Яким автор бачить баланс між емоційною мобілізацією сьогодні та потребою у раціональному політичному діалозі завтра?

Офіційний опонент – Комих Наталія Григорівна, кандидат соціологічних наук (22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології), доцент, т.в.о. завідувача кафедри психології, соціології та педагогіки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Зауваження:

1. В першому підрозділі першого розділу дисертаційного дослідження автор доречно і вдало концептуалізує дві ключові категорії: «медіатизація політики» та «соціальний порядок» для встановлення методологічних рамок подальшого наукового пошуку. Логіка концептуалізації понять розгортається здебільшого в полі конструктивістської парадигми, що є доречним адже саме такий підхід заявлено в назві роботи. Інтерпретація поняття «медіатизація політики» не викликає запитань до теоретичної аргументації. Тут все однозначно чітко: медіатизація – двобічний процес впливу медіа на політичну сферу

суспільства. А от поняття «соціальний порядок», на мою думку, потребує більш ширшого пояснення відповідно з ключовими положеннями соціального конструктивізму. Взагалі, використання терміну «порядок» в сучасному науковому дискурсі є сумнівним з огляду на плинність, нестабільність, реактивність, турбулентність сучасної соціальної реальності. Натомість автор достатньо розірвано аналізує різні соціологічні теорії приходить до висновку, що поняття «соціальний порядок» слід тлумачити з позицій конструктивізму, бо саме індивіди в процесі взаємодії його і створюють: «Люди, взаємодіючи один з одним, створюють спільні значення, смисли, інтерпретації, які і стають основою для соціального порядку» (с.41). А у висновку все-таки наводить інше поняття соціального порядку: «Це дозволило сформулювати цілісне уявлення про соціальний порядок як про певну впорядкованість, стабільність та передбачуваність у соціальних відносинах, взаємодіях та інститутах, що забезпечується системою правил, норм, цінностей та очікувань» (с.79). Питання до автора: «соціальний порядок» - це про стабільність чи про динаміку? Зазначу, що соціальний конструктивізм є об'єднавчою парадигмою згідно якої відбувається поєднання суб'єктивної та об'єктивної тканин соціальної реальності, а відтак, соціальний порядок створюється на основі устаткованої об'єктивної реальності, яка відтворюється повсякденними практиками індивідів. Вважаю доречним було б саме в такому контексті розглянути цю категорію, тим більше, що в подальшому дослідженні автор і виходить на характеристику механізмів медіатизації політики.

2. В дисертаційному дослідженні Величковський Р.В. достатньо вдало аналізує теоретичні підходи до вивчення впливу медіа на політичні та соціальні процеси. Однак, на мій погляд, більш науково ціннісним та сучасним був би розгляд цього питання через логіку поділу соціальної реальності на віртуальну та об'єктивну, або ще як її називають фізичну. Адже, процес медіатизації, як підтверджує подальший аналіз та матеріали емпіричного дослідження, стрімко розвивається у віртуальному просторі, який має свої специфічні характеристики, правила комунікації (наприклад, мова=смайли), значення і смисли. Отже, було б доцільно поглибити в роботі більш ретельний аналіз концепції віртуального простору (реальності), яка, на сьогодні є значимою для характеристики процесу медіатизації політики в умовах українського суспільства.

3. З посиленням значимості в процесі медіатизації політики віртуальної реальності доречним, на мій погляд, було б приділити більше уваги «теорії постправди». Автор згадує цю теорію на 205 сторінці тексту, але недостатньо і в іншому контексті. Адже, саме ця теорія описує соціокультурне явище в якому факти мають менший вплив на формування громадської думки, ніж емоції та особисті переконання. Натомість автор розглядає теорію «спіралі мовчання», яка описує процеси формування громадської думки в епоху модерна, а в епоху соціальних мереж втрачає свою евристичність та актуальність.
4. Авторське емпіричне дослідження медіа методом контент-аналіза є цінним в контексті підтвердженням теоретичних положень в роботі. Однак, було б цікаво більш глибоко осмислити вплив локальних та регіональних медіа на формування соціального порядку в Україні. Часто саме ці медіа є основним джерелом інформації для значної частини населення, і їхня роль у конструюванні місцевих ідентичностей та соціальних зв'язків може мати свою специфіку, відмінну від впливу загальнонаціональних медіа.
5. У дисертації одним з пунктів новизни автор зазначає створення оригінального кодифікатора для контент-аналізу медіа повідомлень. Не можу погодитися з таким пунктом новизни, адже кожне соціологічне дослідження передбачає створення згідно обраної методології дослідження оригінального інструментарію в даному випадку кодифікатора. Саме він відповідає завданням дослідження та спрямований на досягнення певної мети, а отже, в кожному конкретному випадку має інший зміст. Значить і цей кодифікатор не може бути застосований повторно в такому ж варіанті.
6. Сучасний етап розвитку людства вже отримав назву – доби штучного інтелекту. Важливим аспектом сучасного медіа ландшафту є стрімкий розвиток штучного інтелекту та його інтеграція в алгоритми соціальних мереж: створення наративів, формування влади дискурсу та створення візуалізації зовсім іншого гатунку. Їхній вплив на формування соціального порядку поля політики, «інформаційних бульбашок» та «ехо-камер», беззаперечно впливає на фрагментацію соціального порядку та поляризацію суспільства, може бути предметом окремого глибокого аналізу у майбутніх дослідженнях.

Рецензент – Ходус Олена Володимирівна, доктор філософських наук (09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії), доцент, професор кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Зауваження:

1. Попри ґрунтовну теоретико-методологічну роботу, здійснену автором для реалізації дослідницького завдання №1 – «розкрити сутність та зміст понять «медіатизація політики» та «соціальний порядок», а також встановити характер їхнього взаємозв'язку в контексті сучасного українського суспільства», варто зазначити, що авторська концептуалізація нагадує скоріше «двохповерховий дім», де на кожному поверсі розгортається «окреме життя»:
 - а) на «першому поверсі» – загальні теорії, які автор розглядає як ресурс описання трансформації сучасного суспільства під впливом інформаційно-комунікаційних технологій (йдеться про теорії інформаційного суспільства, мережевого суспільства, суспільства знань, нетократії, акторко-мережева теорія (стор. 28-33). До речі, не зрозуміло як саме ці теорії допомагають понятійному визначенню «медіатизації політики», яке надається автором як самоочевидне (стор. 35)?
 - б) «на другому поверсі» – теорії, які розкривають сутність концепту «соціальний порядок» (стор. 36-40), який також потребує термінологічного уточнення. Автор справедливо вказує на широке смислове охоплення цього поняття, його гранично високий аналітичний рівень (стор. 28), але, на жаль, цим твердженням й обмежується, хоча поставлене в дисертаційній роботі завдання №1 буквально вимагає критичного ставлення щодо поняття «соціальний порядок», пошуку його змістовних референцій, які б допомогли зрозуміти як це поняття послідовно набувало нових значень і контекстів, передусім у контексті радикальної медіатизації. Проте, виходячи з представленого у дисертації дефінітивного ряду – в різних підрозділах соціальний порядок трактується «як система правил, норм, цінностей та очікувань, які регулюють поведінку людей у суспільстві та забезпечують його відносну стабільність та інтегрованість» (стор. 181-182), «як соціальні норми та цінності, колективні ідентичності та соціальні інститути» (стор. 185), «як певну впорядкованість, стабільність та передбачуваність у соціальних відносинах, взаємодіях та інститутах, що забезпечується системою правил, норм, цінностей та очікувань» (стор. 79) – складається уявлення, що автор розглядає соціальний порядок суспільства переважно у вигляді певної універсальності, тотальності, яка містить відповідні структурні складові.
- Відтак, резюмуємо: наведені автором теорії, які він використовує для концептуалізації понять «медіатизації політики» і «соціального порядку», вирішують рідні дослідницькі завдання, відносяться до

феноменів різного рівня, до різних інтелектуальних традицій. Відтак, маємо зазначити очевидне «теоретичні напруження» між «медіатизацією політики» і «соціальним порядком», точніше – відсутність змістовних авторських аргументів на користь того, в чому саме автор вбачає взаємопов'язаність цих двох понятійних конструктів?

2. У продовженні першого зауваження. Концептуальне твердження автора про те, що «медіатизація політики виступає не лише як технологічний тренд, а і як глибинний соціокультурний процес, що трансформує соціальний порядок в Україні» (стор. 209) потребує додаткової конкретизації – за якими новими правилами (принципами, ознаками) відбувається структурація медіатизованого соціального порядку і яких принципово нових характеристики набуває така медіатизована упорядкованість (прикладом, чому наразі доречною категоризацією процесів конституювання соціального стає не «порядок», а «порядки» з акцентом на їх множинність)? як під впливом медіатизації соціальної реальності змінююся знання (смыслоуворююча) складова соціального порядку?
3. Акцент на евристичних можливостях конструктивістського підходу в аспекті рефлексії процесів медіатизації соціального порядку (стор. 41-44) є вагомою теоретичною доробкою автора. Водночас, дещо не зрозумілою виглядає специфічна синонімізація понять «конструювання та відтворення» в контексті вивчення впливу медіатизації політики на соціальний порядок. Вважаємо, що автору вдалося детально та чітко розкрити механізм медійного конструювання (!): його канали, чинники, стратегії виробництва медіа дискурсів (стратегія селективності та фреймінгу, стратегія наративізації та символізації, стратегія емоціоналізації та алгоритмічного посилення, стор. 148-150), роль нових акторів, активно задіяних в конструюванні соціальної реальності. Проте момент «відтворення» чомусь залишився поза авторською увагою. У цьому зв'язку, хотілося отримати пояснення: в чому полягає авторська позиція щодо цих двох модусів впорядкування медійної реальності – чи розглядає автор «відтворення» як процес, тотожний «конструюванню», тоді навіщо їх відокремлювати? Або навпаки: «відтворення» має свою самостійну інструментальну логіку (очевидно саме на це вказує автор, коли апелює в контексті свого дослідження до евристики конструктивістського підходу, який дозволяє «дослідити, як саме конструюються, а потім відтворюються соціальні норми та цінності у середовищі, де присутні медіа» (стор. 42). В цьому разі, в чому полягає ця логіка, чи передбачає вона якісь специфічні механізми?

4. Методологічно виправданим й логічним в аспекті досліджуваної проблематики є намагання автора розкрити логіку впливу різних медійних платформ (від традиційних ЗМІ до нових соціальних медіа) на виробництво медіа дискурсів в Україні (їх зміст, форму). Виходячи з цього, теоретично обґрунтованим вважаємо твердження автора про те, що «кожна платформа має свої унікальні характеристики (алгоритми, формати контенту, аудиторія, культура спілкування), які суттєво впливають на те, які політичні меседжі поширюються, як вони подаються, ким вони сприймаються та які наслідки це має для конструювання соціальної реальності, формування ідентичностей та, зрештою, для соціального порядку» (підрозділ 2.3, стор. 126-127). Хотілося б уточнити, у чому конкретно полягає «активна агентність» (в оригінальній термінології автора, стор 126) прикладом, Мережі Х (Twitter) і Telegram або Facebook і TikTok відповідно до зазначених автором характеристик (тобто у чому, на думку автора, полягають суттєві відмінності в тому як в нинішніх умовах працюють ці інформаційні джерела, їх мобілізаційна ефективність, фактор лідерів думок, різниця в аудиторії, їх ціннісних пріоритетах)?

Рецензент – Бойко Вікторія Анатоліївна, кандидат соціологічних наук (22.00.01 – теорія та історія соціології), доцент, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Зауваження:

1. Автор, розкриваючи поняття політичної комунікації і політичного дискурсу використовує однакові характеристики (гейміфікація, персоналізація, тощо), слід було б пояснити, що дає підстави для такої екстраполяція, враховуючи, що ці ознаки застосовуються до феноменів різного рівня.
2. У підрозділі 2.3 автор зосереджується на змістовному та формальному аналізі політичних дискурсів, що розгортаються на різних медійних платформах в Україні і звертає увагу на появі експертного дискурсу. Цілком погоджуємось з твердженням автора про те, що цей різновид дискурсу «набуває особливої значущості в умовах сучасних конфліктів, зокрема, російсько-української війни» (стор. 135), втім вважаємо недостатньою просту фіксацію його наявності в українському медіа-просторі. Відтак, добре було б отримати пояснення щодо характеру експертного знання у медійному полі України: які тенденції тут спостерігаються? Чи змінюють алгоритми соціальних мереж природу експертного знання?

3. Досліджуючи вплив медіатизації політичної сфери на конструювання та відтворення соціального порядку в Україні, (п.3.3), автор звертається до окремих кейсів (ставлення до мови, гендерні ролі, корупція, волонтерство, громадянська активність, патріотизм, національна ідентичність), які на його думку ілюструють формування соціальних норм та цінностей. У цьому зв'язку варто було б конкретизувати, про які саме цінності йдеться, наприклад, в кейсі «ставлення до мови» або «корупція»?
4. У вступі актуальність теми розкрита вельми абстрактно без відповідного пояснення необхідності саме соціологічного розуміння впливу медіатизації політики на конструювання та відтворення соціального порядку в сучасній Україні. Відтак, потребує більш чіткого обґрунтування проблемна ситуація, яка викликала необхідність звернення до досліджуваної Р. Величковським тематики, особливо її гносеологічний аспект. Зокрема, доцільним було б вказати, в чому конкретно на думку автора полягають наявні концептуальні прогалини у сьогоденній рефлексії соціального порядку і в який методологічні оптиці (через який корпус інноваційних підходів, теорій з акцентом на авторський синтез) варто операціоналізувати концепт «соціальний порядок», який зазнає суттєвих змін під впливом медіатизації.
5. Не зовсім доречною вбачаються композиційна побудова дисертаційної роботи: п. 2.2 «Трансформації ландшафту сучасної політичної комунікації: світовий та український досвід» і п. 3.1 «Трансформація інститутів влади та громадянського суспільства під впливом медіатизації» – змістовно майже тотожні, в обох йдеться про специфіку політичної комунікації, а отже не зовсім зрозумілим є принцип, за яким автор здійснює стилістичне й концептуальне розмежування.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує ВЕЛИЧКОВСЬКОМУ Руслану ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 054 Соціологія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Владим Николенько
(підпис)

Владим НІКОЛЕНКО